

AZ ÁLLAMJOGI METHODOLOGIÁRÓL.

Tudományt készíteni egyszerűen az adatok leírásával és ezek külsőleges összefűzésével, ma már az államjogban is oly kevésbé lehet, mint a hogy a törvények és egyéb jogszabályok szövegének közlése még nem adja az állam jogi életének ismeretét. Valamely közjogi mű csak akkor elégítheti ki a jogos igényeket, ha a nyers anyagot meghatározott és következetesen alkalmazott jogászai módszerrel feldolgozza és megfelelő rendszerben mint harmonikus egészet összefoglalja.

A közjog művelésében egész a legújabb időkig mutakozó általános pangás egyik főoka minden bizonnyal abban is keresendő, hogy e tudomány a tudományos színezetet a történettől, a bölcsellettől, a politikától vette kölcsön, és ez idegen anyag között csak elvétve, mint valamely vizár alá került földnek kiemelkedő részecskéi, tűnnek föl a jogi elemzések, szembeötlőleg nélkülözve a jogi élt és szabatossgát.¹ A közjog multja más képet tár elénk, mint tesvéreé, a magánjogé. Míg ennek fejlesztésén több ezer éves munkával az összes művelt nemzetek fáradoznak, addig a közjogban, a rómaiak-

¹ L. Schvarcz Gyula: Államjogi irodalmunk újabb termékeiről. (M. Igazságügy. 1887.) — Nagy: Közjog; Államjogi fejtegetések. (Budapesti Szemle. 1888. deczemb. szám); A magyar közjog és a jogászgyűlés. (Jogtud. Közlöny. 1889. októberi számok.)

nál nyert némi lendület után, újra összedől minden. A közép-kor egészen kivetkőzötteti természetéből, tételei a magánjogi felfogásnak rendeltetnek alá és e szempontból ítéltetnek meg. Az európai államélet utolsó nagy szakában pedig, az abszolutizmus alatt, szintén csak a magánjog tudott tiszteletre és így állandóságra szert tenni; a körében már felismert és megállapított igazságok olyan biztos alapot teremtettek számára, hogy a különböző áramlatok azt meg nem sérthették. De mi volt ez időben a közjog? Ingadozó szabályok tömkelege, melyek fejedelmi szeszély, a nap politikájának kívánalma szerint változtak. Már magában nagy feladat volt a sokszor titokként őrzött rendeletekből, vagy a particuláris jogélet bizonytalanságából a pozitív jogot kiböngészni: s mert állandóságát misem biztosítá, ugyan ki vállalkozott volna, küzdve még a censurával is,¹ általános jogi elveken nyugvó rendezésre és fejtegetésre?

Már haladásnak kell tekintenünk, hogy az uralomra jutott szabadelvű állambölcselet hatása alatt, részint e tanok szempontjából, részint az átalakítás vágyától ösztönözöttetve, a tényleges alkotmányokat is behatóbb vizsgálat alá veszik, egyes jogi jelenségeiket fölismerik s egyéb módszerek mellett a dogmatikait is hangsúlyozni kezdik. De mindez még távol esett az anyag jogi feldolgozásától. Az írók megelégedtek, ha a szabályt politikailag indokolhatták, ha földiszíthették az állambölcselet valamely divatos tanával, s a mire különös súlyt fektettek, ha a megelőző állapotokat ismertethették. Egyes kiváló elmék ugyan figyelmeztetnek ennek tarthatlan vol-

¹ Érdekes e tekintetben a közjogi irodalom egyik kitünőségének nyilatkozata (Pütter-Haberlin: Handbuch des teutschen Staatsrechts. 1794.) a megelőző időkről: «az akadémiai tanár csak azt taníthatta, a mi az udvar tetszésével találkozott; beszélhetett a fejedelem jogairól, de kötelességeiről nem. Hála Istennek, hogy ezek az idők elmúltak, csak vissza ne térjenek többé».

tára.¹ de kevés eredménnyel. Lassanként a közjog a scholastika régiségtára lesz, melyben az állami rend archaeologiai törmeléke nyer többé-kevésbé zavaros elhelyezést.

Sőt hasonló jelenségekkel találkozunk a nem abszolút államokban is, a hol az alkotmány erős alapokon nyugszik, mint Angliában, Lengyelországban és nálunk, összenő a nemzet életével s annak megsértése, emez elleni támadásnak is tekintetik: erősebb és fejlettebb a közjogi élet, de az irodalom pang.

Az alkotmány anyaországának elnevezett Angliában egy idegennek, Montesquieunek (Esprit des lois XI. 6.) kell figyelmeztetni az angol alkotmány sajátosságaira. Montesquieu fejtegetéseit sehol sem fogadták olyan lelkesedéssel, mint ép az angolok, úgyanynira, hogy követték tévedéseiben is, a mi megint csak alkotmányuk hiányos ismeretére vall. Blackstone műve (Commentaries etc.) majdnem egy századon keresztül az angol jog evangeliumának tekintetik, 40 kiadást ért, pedig alig egyéb, mint az angol alkotmány kifejtése Montesquieu tanai szerint.

A lengyel államjogi irodalom selejtes voltát pedig Hüppe mutatja ki, a lengyel alkotmányról írt nagy művében (Verfassung d. Republik Polen).

¹ Moser J. J. már 1749-ben kívánatosnak mondja, hogy a közjog ne tárgyalassék, mint jogtörténet, «sondern Jus Jus bleibe und die Historie nur als eine Zierrath, oder wo es nöthig ist, als Erläuterung adhibiret werde» (Frensdorff: Die ersten Jahrzehnten der Staatsrechtlichen Studiums). — Pütter (Beiträge z. teutschen Staatsrechte. 1780. elismeri, hogy «eine Lehrgebäude des Staatsrechtes sobald man es als Wissenschaft behandelt, wenn es nur irgend den Namen verdienen soll, ohne richtig bestimmte allgemeine Grundsätze ganz unmöglich ist.» — A francziáknál pedig a párisi államjogi tanszéket szervező decretumban (1834.) Lajos Fülöp nagyhirű ministere, Guizot mondja az államjogra vonatkozólag: «Ce n'est plus pour nous un simple système philosophique. . . . C'est une loi écrite, qui peut et doit être expliquée aussi bien, que la loi civile.» (Rossi: Cours de droit Constitutionnel.)

Nálunk még különös okok is hatottak ez irányban. Alkotmányunk századokon keresztül a legerősebb támadásoknak volt kitéve, gyakran inkább papiroson jelentkezett, s így nagyobb szükség volt létének bizonyítása a multnak feltüntetése által, semmint feldolgozása konkrét esetekre, melyekben ügysem igen használtak. E küzdelemben azután megszoktuk közjogunkat kizárólag jogtörténeti alapon kezelni s kifejlődik ama conservativismus, mely minden új tant gyanakodva fogad, hajlandó benne valami alkotmány sértést látni. Ha ezekhez még hozzávesszük a censura akadályait,¹ könnyen megérthetjük, hogy a régebbi magyar közjogi irodalom nem annyira az élő jog elemzését, mint inkább a történelmi állapotok ismertetését tartalmazza; nem iparkodik a fennálló szabályokat jogilag áthatni, hanem a megelőzőkkel fűzi össze s így azután nem is jut jogilag megállapított, biztos tartalomhoz.

Mindez éppen nem titok. Pancratz mondja már (Tractatus etc.), hogy a közjog kifejtése annyira el van hanyagolva, miszerint alig lehet benne tájékozódni. Majd meg Gustermann hangsúlyozza (Ungarischer Staatsrecht) államjogi irodalmunk kevéssé megbízható voltát; Récsi szerint (Magyarország közjoga) a magyar közjog tudományos irodalma újabb időközben, a közéletnek, az 1825/7-diki országgyűlés óta történt fellendülése után is, aránylag hátramaradt s kivált a magyar közjog intézményei szellemét híven visszatükröző, összes rendszeres előadások hiánya érezhető nagy mérvben. Minek oka nemcsak abban keresendő, hogy az irodalom inkább a politikai életet szolgálta, hanem igenis elősmerendő azon befolyás, melyet ily hátramaradás előidézésére az 1848-ig fennállott sajtóviszonyok, előleges könyvvizsgálat gyakorolt. Pauler panasz-

¹ E miatt több derék kézirat sohasem, némely munka pedig csak átalakítva jelenhetett meg. Virozsil szerint (Közjog) a magyar közjog művelése fölötte háládatlan volt mindig, sőt egyenesen veszélyel járt.

codik (Adalékok), hogy a jogtudomány egyéb ágai elég ápolásra találnak, de az államjogot nem művelik rendszeresen; Virozil szerint (Közjog) egyes alkotmánykérdések egészen elkerülik közjogi íróink figyelmét. Ujabban pedig Máriássy mondja (Magyar törvényhozás történelme) az 1848 előtti időkre, hogy e szakma tárgyalása nem felelt meg az igényeknek; a vele foglalkozók vagy nem álltak kellő színvonalon, vagy nem merték a valót megmondani; Grünwald szerint (Régi Magyarország) a jogtudomány nem a törvények bíraltos tanulmányával, hanem a régiek ismertetésével foglalkozott.

E visszás állapotok megszüntetésére szerintem — ama belső szükségtől eltekintve, mely egyrészt a jogtudományok fejlődésével, másrészt a joguralomra való törekvéssel a közjogi szak megfelelőbb kezelését is sürgette — leghatalmasabb rúgóul az alkotmányos népképviselői alkat általános megerősödése szolgált. Ez már természeténél fogva, midőn a főhatalmat az államfő és a polgárok közt megosztja és az egész állami életet mintegy a nemzeti képviselő ellenőrzése alá helyezi, az államjog tisztázását kívánja és ennek hiánya minden pillanatban új bonyodalmakra vezet.

Igy lett a legújabb időkben egy más irány uralkodóvá, mely az államjogot, mint a jogtudomány egyik részét tekinti és e szempontból törekedik feldolgozni. Legnagyobb haladást e tekintetben eddig a német irodalom tett. Gerber kezdi meg a rendszeres munkát (*Grundzüge eines System des Staatsrechtes*) és Laband jut benne a legmesszebbre (*Staatsrecht d. d. Reiches, II. kiad. 1888.*). Ámbár a többi német közjogi íróknak is, mint Schulze-Graevenitz, Rönne, Meyer, Gierke, Gneist, Seydel, Hännel, Fricker, Jellinek, Brie, Stoerk, Kirchenheim stb. nagy érdemeik vannak és az államjogi életét egész más világításba helyezik, mint a hogy azt a régi közjogi irodalom történeti, bölseleti és politikai okoskodásai tették. De az olasz, francia, angol közjogi írók

közül is számosan sürgetik ez irányban a jogi anyagnak rendszeres feldolgozását.

Az olaszoknál különösen V. E. Orlando, a messinai egyetem tanára, különböző közjogi műveiben;¹ s a többi között azt mondja: «a közjog művelői túlságosan bölcselők, történészek és politikusok, sociologusok, pedig mindenekelőtt jogászoknak kellene lenniök; hibáztatjuk, hogy a többi tudományok szükséges közreműködésének ürügye alatt a közjogból mozaik-művet alkotnak. Az idegen anyag tegyen szolgálatot saját keretében s ne burkolja ködbe a közjogot». — A francziáknál: Ducroq (*Études de droit public*. 1887.), Boutmy (*Études de droit Constitutionnel*. 1888.). Az angoloknál: Dicey (*Lectures Introductory*. 1886.), Sir W. Anson (*The Law and Custom of the Constitution*. 1886.).

Nálunk az 1848-diki nagy átalakulások a politikai szempontokat tolták előtérbe. Midőn még az alkotmány a rokon és az ellenszenv kérdése, sürgősebb feladat is, hogy annak előnyeit és hátrányait fejtegetessük, mint hogy a gyakorlati életben még alig tért foglaló szabályokra kategoriákat állítunk, vagy a bennök rejlő fogalmakat határozzuk meg. De ma már ez alkotások tartalma eléggé ismeretes és több évtizedes fennállásukkal eléggé megerősödtek, hogy meghaladtak legyenek azok szükségességéről szóló politikai fejtegetések. Másrészt meg minél tovább áll fenn valamely alkotmány, annál több oly esetre alkalmaztatik, melyekről a törvény matematikai pontossággal nem intézkedett. Kezd mutatkozni az alkotmányos élet finom, szövevényes természete. Szükség van most már az élő jogból elvont, megvitatott alapelvekre, hogy a megoldást váró esetekben az iránytű szerepével bírjanak. S ha a nemzet irodalma e téren feladatát nem telje-

¹ Sulla necessita di una ricostruzione giuridica di diritto Costituzionale. 1887. — Principii di diritto Costituzionale. 1889.

siti, gyakran be fog következni az a kezdetleges állapot, hogy a jog alkalmazásánál ismét a rokon- és ellenszenv játszhatja, most már a joguralom szempontjából veszedelmes játékát s a döntést bizony sokszor a pillanat ötlete adja meg.

Ennek igazságára itthon kapjuk a legjobb példákat. Hányszor tapasztaljuk, hogy egyszerű közjogi kérdések a parlamentet, a sajtót, a nagy közönséget egész lázba hozzák s a nézetek nagy eltérése, az általános zavar csak annak tanulságául szolgál, hogy még ingadozó talajon állunk.

Ha az 1848 utáni közjogi irodalmunkat tekintjük, első sorban is Cziráky és Virozsil műveivel találkozunk. Sajnos, hogy csak a rendi alkotmányt tárgyalják, de arra a legértékesebb munkák, bár különböző megítélés alá eshetnek. Virozsil teljesen európai színvonalú író és így műve osztozik az akkori közjogi irodalom sajátságaiban. Jogi szempontból értékes fejtegetései egészen eltűnnek a bevont és oda nem tartozó bölcséleti, politikai, történeti fejtegetések között. Cziráky azonban, mint annyi sikert felmutató gyakorlati államférfi, gyakran tapasztalhatta, hogy az élet milyen igényekkel lép fel a jogtudóssal szemben és ennek megfelelőleg jár el. Nem mondhatnánk ugyan, hogy az anyagot valamely szigorúan vett jogászi módszerrel dolgozta fel, módszere mégis csak a történeti, de régi alkotmányunkat úgy, mint az az életben megvalósul, a maga igaz szellemében mutatja és ez a nagy érdeme. A gyakorlati életnek szolgáló feldolgozás sokban kielégíti a tudomány igényeit is.

E kezdetnek azonban nincsen megfelelő folytatása, úgy hogy e művek inkább a régi irodalomnak betetőzői. Azoknál íróknál, a kik az 1848-diki alkotmányi tételeket is tekintetbe veszik kezdetben majdnem szokássá vált az új részt egyszerűen Cziráky művéhez ragasztani (Suhajda, Hegedüs). Mások meg s így a későbbiek, nehéz küzdelmet folytatnak a történeti anyagoknak és a régi tanoknak az új alkotmány szellemével

és szabályaival való összefűzésénél és ebben eredményt is mutatnak fel. Még Récsinél praedominál a történeti anyag, míg az utána következőknél már simul az élő joghoz. De e küzdelem ki is meríti erőiket s az anyagot inkább csak sorakoztatják, semmint a nyers állapotból kivéve, fel is dolgozzák. Sőt ez időtől a monographiai irodalomban is ritka a szigorú jogászi fejtegetés. Legjelentékenyebb kivétel Deák Ferencz műve (*Adalékok*), melynél a Cziráky közjogáról mondottakat ismételhették.

Mindezekből következik, hogy államjogi irodalmunk még nem jutott hozzá, hogy a körébe tartozó anyagot, az élő jogot, természetének megfelelő modorban tudományosan dolgozza fel. A mi ez irányban napjainkban történik, az a kezdeményezés stadiumában van és a munka oroszlánrésze még ezután végzendő.

* * *

Valamely tudományszakba tartozó anyag feldolgozásánál, a czélszerűen alkalmazandó elvek együtt képezik annak módszerét. Nagy fontossága az eredményre szembeötlő, mert végre is a követett úttól függ, hogy hová jutunk. Az államjog módszerét illetőleg igen különböző nézetekkel találkozunk s ezek még ma is homályos, bizonytalan utasításokat adnak. Hogy csak a bennünket közvetlenül érdeklő magyar irodalmat vegyük figyelembe, némely odavetett szavaktól eltekintve. Virozsil az, a ki röviden e kérdéssel is foglalkozik s arra jut, hogy a magyar államjogban a történeti, bölcséleti és dogmatikai módszerek egyesítése lesz a megfelelő. Körülbelől hasonló állásponton van Récsi, ki egy jegyzetben azt mondja, hogy államjogunk történeti és bölcséleti alapon kezelendő, de mint szavaiból kitűnik, az utóbbihoz tartozónak tekinti az intézmények politikai méltatását, valamint a szorosabb jogi elemzéseket is; az ezekre vonatkozó azon állítását azonban,

hogy: «nem elég a jogtételek szabatos előadása, hanem megkivántatik e jogtételek, mint összefüggő egész egymást kölcsönösen föltételező tagjainak felfogása, elveikre való visszavitelök, az általok alakított jogi intézmények vezérelveinek kiderítése» — maga sem szivlelte meg eléggé.

Legbehatóbban tárgyalja az államjogi methodológiát, az államtudományok művelése körül nagy érdemeket szerzett Mohl egyik munkája (Encyclopaedie d. Staatswissenschaften, II. kiad. 1872.), mely általában az uralkodó felfogást híven tükrözi vissza és a mi irodalmunkra is hatást gyakorol.¹

Mohl szerint, valamely államban érvényes positiv jogot háromféleképp lehet tudományosan tárgyalni: 1. dogmatikailag, 2. történelmileg és 3. összehasonlító modorban.

A dogmatikai művelés az állam érvényes jogának feldolgozott előadása. Célja az államjog alapelveinek kifejtése, következtetések szigorú megvonása. Kétélyek elhárítása, hiányoknak kiegészítése. A történeti módszer a létező jog történeti kifejlődését adja elő. Ha lehetséges, kiindulási pontúl az állam keletkezésének ideje szolgáljon, vagy legalább is az utolsó nagy átalakulás. Nem elég egyedül az alkotmány fővonásainak történeti fejlődését bemutatni, hanem ilyen kezelés érje az egyes institutiókat is külön-külön, sőt még azokat is, melyek később egészen eltűntek az állam életéből, miután a maguk idejében a jognak részét képezték. És e történeti fejtegetésnek végére függesztessék, mint utolsó rész, az élő jognak *összeszorított* előadása. Az összehasonlító mód pedig inkább áttekintést nyújt, az egyes intézmények relativ értékét tünteti fel, midőn a különböző államok jogát összehasonlítja. Úgy az egyező, mint a különböző, kiemelendő. De e munka eredményes csak a hasonló természetű alkotmányoknak egymás mellé állításával lehet; így vezethet valóban a fennálló

¹ Legközelebb magyar fordításban is megjelent.

jognak kritikájára és méltathatására. Vitás kérdések eldöntése, a jogi tan tovább fejlesztése nem tartozik ide.

E tárgyalási módok mindegyikének megvan a maga saját értéke, melyet a másik nem pótolhat.

Az államjognak dogmatikai alapon való feldolgozása az állam jogéletét megvilágítja; úgy az államfőt, mint a polgárokat jogaik és kötelességeik tudatára hozza; ez vezet a jog helyes felfogására. Azáltal, hogy az alaptételeket felállítja, a kétes kérdéseket megoldani törekedik, elejét veheti a vitának, a kételynek, a félreértésnek. Egy ilyen mű támasza a jogtudománynak és megkönnyíti a jognak gyakorlati helyes alkalmazását. Veszedelme azonban, hogy a tetszetősen előadott subjectiv nézet a jog valódi tartalmától eltéríthet. A történeti tárgyalás a jog helyes megértésére vezet, midőn az élő jognak alakulási processusát előadja. Megóv a hamis föltevésektől, a félreértéstől, ugrásoktól; valamint kifejleszti az egészséges történeti érzéket s ezzel elejét veheti az elhamarkodott változtatásoknak. De jelentékeny hátránya, hogy a jog megvilágításánál inkább a tudományoknak, semmint a gyakorlati élet kívánalmainak tesz eleget, hogy a figyelmet nagyon is visszafelé irányozza és nem a haladásra. A jognak ilyen történeti ismerete első sorban a tudósnak és az államférfinak szükséges, bár államjogi tanulmányaikat ezek sem végezhetik vele, de a polgárra és a «közönséges hivatalnokra» kisebb jelentőségű. Az összehasonlító módszer pedig sem a tudományra, sem a gyakorlati életre nem elég, de gondolkozásra buzdít és az idegen államok czélszerű intézményeivel is megismertet. Valamely közjog feldolgozásának nem is képezheti egyedüli alapját, hanem csak alkalmi, többé-kevésbé hasznos kiegészítő módját.

Ez Mohl véleménye összevonva a módszerekről s azt hiszszük mindenkit meggyőzhet arról, hogy az államjognak, mint önálló jogi szaknak tudományos művelésére határozott

utasítást nem tartalmaz. De vizsgáljuk tovább e módszerek mibenlétét, hogy külön-külön mit képesek szolgáltatni s így milyen eredménynyel alkalmazhatók az élő jog feldolgozásánál.

Nem szenvedhet kétséget, hogy azok a művek, melyek idegen intézményeket a hazaiakkal párhuzamba állítanak s az összehasonlítás által a létező hiányokat felderítik, a javítás útját egyenetlik vagy esetleg a létezőnek helyes voltát bizonyítva, azt megerősítik : érdemteljesek és nagyhatásúak lehetnek, de végre sem jogi, hanem politikai természetűek. Azzal pl., hogy a magyar jognak a szólásszabadságra vonatkozó tételeit, a különböző alkotmányok ide vonatkozólag fennálló szabályaival összehasonlítjuk, nem annak jogi tartalmát derítettük ki, hanem csak politikailag tettük megítélhetőbbé, midőn a látókört kitágítottuk. Ez esetben a hazai jognak bevonása is, így idegen czélt, a méltánylás vagy gáncsolás, az átalakítás vagy megtartás czélját szolgálja.

De előfordulhat az is, hogy idegen államjogi intézmények bemutatásával csakugyan alkotmányunk jogi tartalmát magyarázzuk és pedig mindazon esetekben, midőn az alkotmány bizonyos tételei, intézményei máshol szintén megvannak s esetleg úgy lettek átvéve ; ott alkalmaztatásuk hosszabb volta, talán a fejlődöttebb közjogi élet vagy irodalom jogi természetüket erősebben kidomborította, úgy hogy teljes jogi jelentőségükben ott inkább láthatók. Ez esetekben az idegen anyag csakugyan magyarázó lehet a honi államjog felismerésére ; de kérdem, az idegen alkotmány tanulmányozása adta-e meg a feldolgozást, vagy csak impulsus és ok volt arra nézve, hogy saját alkotmányunkat is behatóbban vizsgáljuk és kibővült ismereteinkkel ezt most több sikerrel tehesük. Az eredményt nem azért fogadtuk el, mert a tételt az idegen államjogi élet tartalmazza, hanem azért, mert saját alkotmányunkat bonczolva, azt ott megtaláltuk ; de benne fel kell találnunk azt is, a mire az idegen jog nem figyelmeztet.

Alapjában tehát nem az összehasonlítás, hanem az analysis vezetett célhoz, s legfeljebb még azt tehetnők hozzá, hogy az ilyen munkát a lehető legnagyobb szakismerettel végezzük s ez utóbbinak részét képezi a hasonló alkotmányok ismerete is. Így azután teljesen méltányolhatjuk Mohlnak azt az állítását, hogy az összehasonlító módszer nem alapja valamely közjög feldolgozhatásának, hanem csak czélszerű toldalék, a mennyiben képesebbé tesz arra, hogy alkotmányunk rejtelmeibe hatolhassunk.

A történelmi módszerről szólva, mindenekelőtt elismerjük, hogy alapos jogtörténeti tanulmányok nélkül az élő jog tudása épúgy hiányos lesz, mint a hogy hiányosnak kell tekinteni a nemzet közjogi irodalmát, ha alkotmánytörténete teljességében kidolgozva nincsen, mert egészen eltekintve a jogpolitikai okoktól, csak így lehetünk képesek az alkotmányt a maga nagyságában, méltóságában megérteni. Áll ez különösen fokozatos fejlődéssel bíró alkotmányokra, így a magyarra és az angolra; de azért az élő jog mégsem kezelhető mint jogtörténet. Jelenleg pedig éppen az a kérdés, hogy a történet pontos előadása képes-e az élő államjogot teljes jogi tartalmában bemutatni s így lehet-e módszere a feldolgozásnak? Minket ez annál inkább érdekel, mert ez a módszer még igen rövid idő előtt is, mondhatjuk kizárólag uralkodó volt államjogi irodalmunkban.

A tényleges államjog történeti tárgyalása, mint láttuk, azt jelenti, hogy kidolgozzuk az állam közjogi rendjének fejlődését az állam eredetétől. Fölvegyük a rég letűnt intézményeket és a bőséges történelmi tanulmány végére függesztjük összeszorítva az élő jogot. E módszerrel megkapjuk tehát az államjog teljes történetét, a melynek művelése pedig mégis csak más szakma körébe tartozik; és összeszorítva, függetlenül az élő jogot, a mely pedig más körben nem talál művelésre. Sőt, ha szószerint vesszük Mohl tanait, feldolgozva a jog

itt sem lesz, legalább annak mikénti feldolgozására utasítást nem nyerünk. Pedig a történet mégis csak azt mutatja meg, hogy az egyes intézmények miként alakultak s az élő jogtól várnánk annak megtudását, hogy jelenleg miben állanak. Ez a módszer tehát feldolgoztatja a szakmával lelkiismeretesen, a mi körébe nem tartozik; de csak úgy összeszorítva, kivonatossan, mellékesen, a mi tulajdonképen feladatát alkotná. Eredménye pedig a valóságban az, hogy a történeti fejtegetéshez különböző című fejezetek alá foglalták az élő jognak kivonatolt szövegét feldolgozatlanul, nyers alakban, melyre már elég figyelem nem jutott, miután az író a jogtörténettel való foglalkozást tekinté első sorban magához méltó munkának.

Igy jött létre azután e szakot illetőleg a féltudás, az a féltudós jogász nemzedék, mely az államjogban átrepetálta annak történetét, de az élő jogot csak nyers alakban s ezt is csak kivonatolva ismerte meg; rejtve maradtak előtte annak belső természete, következményei, hatásai és már a kissé bonyolódottabb kérdésnél is tájékozatlanul maradt.

Mondhatná valaki, hogy a fentebbi kifogások tárgyatlanná lesznek, ha a teljesen kidolgozott jogtörténethez második részként a hasonlóan kidolgozott élő jogot ragasztjuk. De ezzel először is csak az élő jog feldolgozásának szükségét ismerjük el, de a módszert éppen nem adjuk. S azután meg összekötünk két tudományszakot, melyek elváltak úgy a terjedelem, mint a körökben végzendő munkának mégis csak eltérő természete miatt, és a tudományok fejlődése, az igények fokozódása e szétvállás föntartását azóta csak szükségesebbé tették.

Szerintünk a történetnek az élő jog feldolgozásánál egészen más szerepe van. Nem képzelhető ugyanis, hogy valamely nép multjával teljesen szakítson. Ellenkezőleg, még a legnagyobb átalakulásoknál is mindig lesznek egyes intézmények, melyeket magával visz, mindig lesznek egyes jogok,

melyeknek gyökere messze a multba nyúlik vissza s azért az élő jognak való megismerésére nem elégséges, hogy csak a legújabb hajtásokat vizsgáljuk. A francia köztársaságban ma is akadunk egyes intézményekre, melyek alapját a Bourbonkirályság rakta le. Mennyivel inkább áll ez a fokozatos történelmi fejlődéssel bíró alkotmányoknál, melyek még az ősi alapon állanak és minden alakulásnál több maradt meg a régiből, mint a mi megváltozott.

Az élő jog előadásánál tehát mindazt átveszszük a történetből, a mi annak gyökérszála, kiegészítő része, a mi megérthetéséhez szükséges.

Átveszszük, de nem azért, mintha azt gondolnók, hogy ezzel az élő jogot feldolgozhatjuk, hanem hogy magunk elé állítsuk igazi alakjában, tartalmában, vagyis a feldolgozásra alkalmas állapotban. A feldolgozás ezzel kezdetét sem vette, hanem csak az élő joghoz csatoltatott a mi hozzá tartozik, hogy az intézmény való individualitása előtűnjék. Itt van a különbség és nem az alkalmazandó módszernél a történelmi alkotmányok és azok között, melyek a régít feladva, az állam életét új alapokon szabályozták. Míg ezeknél a történelmi átvétel szüksége csekély lesz, addig a történelmi alkotmányoknál nagy mértékben fog jelentkezni.

Hogy néhány példát is felhozzunk, kérdem, ugyan hogyan lehetne a történet odavonása nélkül, jogi feldolgozásra szükséges világossággal megismertetni: a magyar törvényhozás szervezetét, a törvényhozói organum elemeinek egymáshoz való viszonyát, az országgyűlés két házának alkatelemeit, főrendi családok, zászlós urak (ma pusztá czímek birtokosai) jogállását? Miként kerül a jogegyenlőséget hangsúlyozó 1848-diki alkotmányba a nemesi rang, mint választói qualificatió, vagy még inkább, hogy miért bírnak az 1872-ig régi jogon választók, ez alapon éltek fogytaig választói joggal? Mi magyarázza meg a főrendiház címét; a királyi hitlevél tartal-

mát a visszahódítandó részekről, az aranybulláról: a Felső jogállásának több momentumát, címeit a mellékországokról: a visszakebelezési törvényeket, a visszakebelezési eljárást, mely néha rendelettel kezdeményeztetett; Dalmácia, Fiume viszonyát az államhoz; a horvát-szlavon részekre vonatkozó intézkedéseket; a Magyarország és Ausztria közti viszonyról pl. ama tétel hangsúlyozását, hogy Magyarország sem birodalmi tanácsot, sem bármi néven nevezhető központi parlamentet el nem fogad? stb. stb.

E tételeknél és még igen számosaknál oda kell vonni a történetet, hogy az államjog tárgyalása, mint önálló külön tudományszaké, magában is már kerek egészet szolgáltat-hasson. De ezzel az élő jog feldolgozva még nem lett, csak kiegészült. S a mint az összehasonlító módszer nem válik be az élő államjog feldolgozásánál, épúgy nem válik be a történeti módszer sem. Mind a kettő tényező lehet az eredmény-hez, de csak úgy, hogy az előbbi az író ismeretkörét szükséges mérvben kiszélesíti, az utóbbi pedig az anyag szükséges kiegészítését eszközli.

Körülbelől hasonló jelentőségű a régebbi írók által ajánlott bölceleti módszer is. Az államéletnek bölceleti alapon való kifejtése más munkakörbe tartozik, a mely midőn azt elvontan elemzi, már akár általában, akár bizonyos alkatokban (monarchia, köztársaság stb.) a positiv joggal szemben mégis csak a prioristicus megállapodásokra jut, pedig non ex regula jus summatur, sed ex jure, quod est, regula fiat. Ezért a régi értelemben vett bölceleti módszer az államjognak jogi szempontból való feldolgozásánál ma már meghaladottnak tekinthető, habár a bölceleti államtan nagy jelentőségét a tudás mélyítésére s így közvetve a positiv jog feldolgozásánál is el kell ismerni.

Valamely tudományszak helyes módszere csak az lehet, a mely tekintetbe veszi a feldolgozandó anyag természetét,

tulajdonságait épügy, mint a tudományos munka feladatát. Abban mindnyájan megegyezünk, hogy a tudomány célja az igazságok kiderítésében, rendszeres kifejtésében rejlik, megfelelő módszere pedig az, mely erre képessé tesz. Az egyes tudományszakoknál ugyanez áll, csakhogy külön-külön körökre szűkítve. Ha már most egy szaknak élő jog a tartalma, annak tudományos feldolgozása más nem lehet, mint azoknak az igazságoknak kiderítése, rendszeres feldolgozásban harmonikus egészszé összefűzése, melyek az élő jogban rejtekeznek. Igaz, hogy az államéletnek más oldalai is vannak és ezek adják meg az állambölcseleti és politikai stb. szakoknak a jogosultságát, de miután egyik oldala mégis csak a jogi, ha ezt külön tudományszaknak vesszük, mint tényleg az államjogban történik, annak az éppen most mondott feldolgozása elől ki nem térhetünk. És így az államjogra megfelelő módszer az lesz, mely azt szigorúan a jogi tudomány részének tekinti és ennek megfelelő munkát ajánl. Kívánja, hogy a történetileg kiegészített és így a maga valóságában bemutatott élő jogot behatóbb elemzés alá véve, azt jogilag áthassa; hogy kifejtse azokat az alapelveket, melyekre egészben támaszkodik, kifejtse az egyes szabályok s az általuk alkotott intézmények jogi természetét; bemutassa ezeknek egymással való szoros összefüggését; szigorúan vonja meg a következtetéseket; és szabatosan határozza meg a fogalmakat, praecis terminológiát teremtsen, kellően indokolt kategóriákat állítson fel. Egyszóval hasonló természetű munkát végezzen, mint a milyen a magánjog körében folyt és folyik s a mely ezt mint tudományt olyan magas fokra emelte, illetve a jogtudományt megteremtette. E munkát pedig az anyag teljes ismeretével rendelkező logikai gondolkodás végzi és csakis az ilyen munka eredménye lesz csak képes a gyakorlati élet igényeit is kielégíteni.

A multban ugyan igen gyakran hallhattuk, hogy a közjogi életnek olyan sajátosságos alakulásai vannak, melyek nem

vezethetők vissza általános alapelvekre, ellenmondanak minden kategorizálásnak, meghatározásnak. Tarthatatlan állítás. Ezzel a közjognak tudomány-voltát támadjuk meg, a helyett, hogy elismernők a valót, hogy e téren, mert eddig kevés történt; most sok nehézséggel keli küzdenünk, s az anyag hiányosabb közjogi ismereteinknek ma még kevésbé hódol. Továbbá attól a veszedelemtől sem lehet tartani, a mire Mohl figyelmeztet, hogy a plausibilis magyarázat majd elvezet a jog való tartalmától. Mert mégis csak czélszerűbbnek látszik, ha az analysis nyugodt időkben, egyedül az objectiv tartalom kiderítésén fáradozó nézetek átszűrődésével folyik, mint ha egyes váratlanul fölmerült esetben kell egyszerre határozni. A jog alkalmazását ekkor is annak mikénti felfogása végzi, csak hogy nem az eszmék cseréjében megérett, hanem az ötletszerű.

Hogy e módszert milyen elnevezéssel jelöljük, az igen másodrendű kérdés. Nevezhetjük dogmatikainak, kiemelve, hogy a szakmában feltalált igazságokra támaszkodva dolgozik; vagy joginak, mivel az anyagot szigorúan jogilag tárgyalja, a mi nem volt főczélja az eddig alkalmazott egyéb módszereknek; avagy civilistikusnak, hogy kitűnjék, hogy a magánjogban végzett munkához hasonló természetűt kíván, vagy publicistikusnak, mert közjogi megállapodásokra törekedik. Tudományos mindenesetre lesz, ha az élő jogban foglalt igazságokat kideríteni és egységes egészszé összefűzni képes; a miről pedig már az eddigi tapasztalat is teljesen meggyőzött.

Igaz, hogy voltak és lesznek is egyes túlkapásai, a milyen volt pl. hogy a magánjognak megállapított fogalmait egyszerűen átültették: hogy most a közjog körében tegyenek szolgálatot, nem véve észre, hogy a közjognak annyira megvan a saját individualitása, hogy idegen körben keletkezett fogalmakkal az meg nem magyarázható. A mi azonban ismét

nem zárja ki, hogy egyes műszókat (személy, képviselet stb.) át ne vegyünk, csakhogy jelentőségüket külön kell meghatározni azon tartalom jogi tüneteiből, melyre itt alkalmaztatnak. De az ilyen túlkapásokat nem lehet a módszernek felróni, a kezdet nehézségéből következtek azok és még inkább a természetes reakcióból: ha egy görbe vesszőt egyenesre akarunk hajlítani, rendszerint a másik oldalra görbitjük meg.

Végre ez irány nem jelent banquerouteot a régi magyar közjogi tanokra és felfogásokra, hanem szigorúbb ellenőrzést. Sőt bizalommal közeledik hozzájuk, hisz azok is a gondolkodás eredményei s csak ha látja hiányaikat, akkor tér el tőlük, nem tartja fenn pusztán azért, mert szürkék a vénségtől.

Bizonyára nálunk is lesznek ellenzői a szigorúan keresztülvitt jogi módszernek, de az egyszer tény, hogy az államjognak, mint a jogi tudomány részének, kizárólag történeti, politikai stb. művelése ma már az elmúlt időkhöz tartozik.

Nagy Ernő.

A KÉPÍRÁS.

A Mária-Dorottya-egyesület által rendezett előadások sorozatából.
Előadatott 1892. február 18-án.

Mi a szépéret, melyet lelkünkben számos észrevevés felkölt, melynek fokozata sokféle, de természete mindig ugyanaz?

Platontól kezdve mai napig sokan megkísérlették a probléma megoldását. Újabb időben különösen a németek kutatták nagy buzgalommal a szépéret mivoltát, különböző philosophiai rendszerek keretében, de kivált mély értelmű s nem kevésbé bátor, sőt vakmerő metaphysika útján kerestek választ a nehéz kérdésre. Az egyik rendszer jobb, a másik kevésbé jó; az okoskodás többnyire meglepően ügyes, de egyikben sem lelünk teljes megnyugvást, mert egyik sem találta meg a nagy rejtély nyitját.

Mindjárt az elején menthetetlenül unalmassá válnék ez előadás, ha felsorolnám azok nevét, kik a problémával megpróbálkoztak és elhitték, hogy azt fölfejtették. És ha elkezdném felsorolni a formulákat, melyekbe mindegyik összefoglalta a nagy fölfedezést!

Aristoteles és Longinus, La Harpe és Batteux, Mendelsohn és Winkelmann, Kant és Hegel, hogy egy hollandit is említsek: Hemsterhuis, s még egy angolt: Shaftesbury és a többi.

Mendelsohn formulája ez: A szép lényege az egység a sokféleségben.